

5. Zárszó

5.1. Ajánlások utcanévadáskor, illetve a nevek cseréjénél, avagy: az utcanévadás kiskatéja

A hasonló jellegű munkák (utcanévlexikonok) általában felhívják a figyelmet azokra a szempontokra, amelyeket figyelembe kellene venni, illetve hogy milyen buktatókat, csapdákat kell kerülni utcanévadáskor, de különösen az olyan esetekben, amikor már egy meglévő utcanévet cserélünk másira. Ezek az ajánlások zömmel olyan megállapításokat tartalmaznak, amelyeket mi is elfogadunk, s nem tartjuk szükségtelennek itt is felsorolni, ezek pedig a következők:

1. Ne lehessen utcát elnevezni élő emberről, de elhunytól sem az elhalálozását követő 50 éven belül. A korábbi javaslatok általában 25 évet írnyoztak elő, mi viszont úgy véljük, hogy egy korszak lefutási idejének, vagyis értékelhetőségének jóval nagyobb időszakra kell kiterjednie; ennek értelmében egy személy megítélését egy korszakon belül – kiváltképpen politikusok esetében – különösen kerülni kellene. Ezzel elkerülnénk az elhamarkodott döntéseket, amelyek olykor szubjektív indíttatásúak, esetleg rokonok nyomására, vagy sajnálatos módon többször politikai direktívák nyomán születnek. Arra kell gondolnunk, hogy az utcanév ilyen esetben jóformán egyenértékű a szoborállításal, s esetenként még költségesebb is, ezért jóval nagyobb körütekintést igényel.
2. Elfogadható határidőt kell szabni arra is, hogy milyen gyakran történhetnek utcanév-változtatások. A 10-20 év talán túl kis időköz; mi nagyobbab szabnánk, mondjuk, itt is ötven évet, hogy a potenciális kezdeményezőket elriasszuk az elhamarkodott, megfontolatlan javaslatoktól.
3. Utcanévadáskor, de különösen a meglévő nevek változtatásakor külön figyelmet érdemel az utca lakossága. Különösen örvendetes, ha a kezdeményezés maguktól a lakóktól ered, ilyenkor azonban a szélesebb közöösségnek (helyi közöösség, község) is véleményeznie kell azt, hiszen az utcák külalakja, de nevük is a tágabb közöösség minősítése is egyben. Ugyanakkor a fordítottjánál (amikor a tágabb közöösség akar változtatást) megkülönböztetett figyelmet kell fordítani az utcában lakók véleményére, s ha kell, kisebb népszavazást hirdetni. Hiszen a változást ők fogják közvetlenül érezni; ha azonban a régi név a szélesebb közöösség számára elfogadhatatlan, ám az utca lakói megszokásból vagy egyéb indíttatásból ragaszkodnak hozzá, igyekezni kell őket meggyőzni a változtatás szükségességéről, motivációjáról, s ha kell, újabb neveket felkínálva ösztönözni őket a változásra. A döntések fontossági sorrendjének (hierarchikusan) mindenképpen a következőnek kellene lenni: utca, helyi közöösség (lakótömb vagy ne-

- gyed), végül a város (község), de mindenekelőtt a kompromisszumkészségnek kell dominálnia.
4. Kerülni kell az ismétlődéseket: a község határára belül egy-egy falun vagy a városon belül nehogy ugyanazok a nevek szerepeljenek.
 5. Kerülni kell a dátumokról elnevezett utcákat. (Július 7., Július 13., November 29.)
 6. Arra kellene törekedni, hogy ha személyről van szó, a névadó teljes nevét kiírjuk, nehogy félreértésekre adjon okot. (Lásd Katona J. vagy akár a Matkovits példákat.)
 7. Most, hogy esetleg alkalom van egyes utcák átkeresztelésére, kívánatos lenne egyes patinás (földrajzi helymegjelölés, növény- és állatnevek stb.) utcanévek visszaállítása.

Annak az önkormányzatnak, amely végül is majd rászánja magát a meglevő utcanévek egy részének cseréjére (s ez a pillanat egyre közeleget), roppant nehéz feladata lesz. Az alapvető gond abban rejlik, hogy a meglevő utcanévek javarészt politikai döntés nyomán születtek, gyakran valami hátsó szándékú indítással, s ezért e nevek megváltoztatása a korábbi politika revízióját is jelenti egyben. Tudjuk, hogy ez milyen nehéz dolog, hiszen egy-egy korszak megítélése még száz év távlatában is csaknem lehetetlen, hát még akkor, ha maguk az új „keresztapák” is kortársai voltak ennek az időszaknak. Ezért roppant óvatosan kell hozzányúlni egy-egy névhez, amit csak nehezít, hogy e nevek többsége egykor élő személy volt. Másrészt a nevek nagy része nemzetidegen a magyarságnak, ami ha meggondoljuk, hogy Zenta lakossága ma is többségében magyar, enyhén szólva is abszurdum, de ha sarkítjuk a problémát, akkor egyenesen megalázó. Éppen ezért viszont figyelemztető is egyúttal, hogy olyan új neveket kellene választani, amelyek lehetőleg apolitikusak, illetve

nem kötődnek etnikumhoz, így elfogadhatók minden itt élő nemzetiség számára.

Viszont nem is kellene kerülni teljesen a személyneveket. Meg kellene hagyni az olyanokét, akik valóban az adott nemzet kultúrájának kiemelkedő nagyságai; másrészt azokat a személyeket kellene előtérbe helyezni, akik valamilyen tekintetben öregbítették a város hírnevét, illetve itt, helyben tettek sokat Zentáért. Az itteni szerbség példás módon kitett magáért, amikor Sremac, és Teodor Branovački, Jovan Đorđević és Jovan Muškatirović név-émlékét próbálta az utcák révén megőrizni, de melléjük lehetne még rendelni Joca Vujićot is, aki gazdag műgyűjteményt hagyományozott az utókorra. A magyarságnál nem tapasztaljuk ezeket a törekvéseket még olyan időszakokban sem, amikor erre politikai háttér is volt (1918 előtt vagy 1941-ben), s csupán két-három kivétel van (Berzencei sor, Matkovics utca). Van tehát bőven mit pótolni – elég, ha csak a Dudásokra gondolunk, akik közül többen is foglalkoztak helytörténettel. De különösen találó lenne ily módon néhány városi főmérnökről megemlékezni, például Berzencei Domokosról vagy Endrei Somárról, akik nagyban hozzájárultak Zenta újkori arculatának kialakításához. De van Zentának egy elfelejtett nagy matematikusa is, Fekete Mihály, aki idővel a jeruzsálemi Héber Egyetem tanáráként öregbítette korábban megalapított hírnevét.

Tapasztalható olyan hajlandóság, hogy korábbi utcanéveket kellene visszaállítani, s itt elsősorban növény- és állatnevekre, leíró nevekre, valamint az utcák helyzetét jelölő utcanévekre kell gondolni. Mivel a személyneveket úgysem lehetne kikerülni, elsősorban érdemes zentai személyeket kellene sorba venni, de természetesen az olyan egyetemes magyar és szerb értékeket ránk hagyományozó személyeket sem kellene kihagyni, akik-

re méltán lehet büszke Zenta, tekintet nélkül a nemzeti hovatartozásra.

Az 1990-es évek elején, amikor ez országszerte divatba jött, Zentán is kezdeményezték egyes utcanevek megváltoztatását, de az akkor alakult bizottság csupán néhány javaslat megfogalmazásáig jutott el, s ennek sem voltak gyakorlati következményei.¹

2002-ben új bizottság alakult, amely talán nagyobb sikerrel működik majd, mint az előző, s csak reménykedhetünk, hogy ideológiamentes(ebb)en lát hozzá a munkához, kellő körültekintéssel és óvatossággal, s el fogja kerülni (vagy legalábbis megpróbálja ezt) a korábbi utcanév-változtatási gyakorlat buktatóit. Kívánjuk, hogy e lexikon is nagyban segítse munkájában.

5.2. Utcák és műemlékvédelem

Nagyon sok, Zentához hasonló kisváros van, ahol kevés a műemlék jellegű épület. Ennek több oka is van; a legelterjedtebb (és leegyszerűsített) okként a mindenkori önkormányzati politikát szokták felhozni, ebbe azonban sok minden belefér: gazdasági okok, személyes ambíciók, a napi politika stb. Gyakran egy-egy időszak anyagi gondjaira is hivatkoznak; mindez azonban nem lehet elégséges magyarázat arra, miért tűnnek el fokozatosan azok a régi épületek, amelyek valamikor meghatározói voltak egy-egy település arculatának.

Nyilvánvaló, hogy nem lehet minden egyes épületet megőrizni az utókornak, hiszen mindig voltak

jellegtelen épületek. Mi azonban elsősorban azokra gondolunk, amelyek többedmagukkal egy-egy utca vagy városrész hangulatának hordozói voltak s maradhatnának egészen addig, amíg el nem vesztjük a csatát az enyészettel, hiszen minden anyagnak megvan az élettartama.

Ilyen szempontból bennünket elsősorban egyes ambientális egységek megőrzése érdekel, s itt fontos szerepet kapnak az utcák is. Bár vannak bizonyos védelmi stratégiák, mégis folyamatosan kerül sor régi házak, épületek lebontására.² Minden urbanisztikai tervbe be kellene építeni a műemlékvédelem irányelveit is. Zentán a korábbi negatív törekvések ellenére is megmaradtak utcák, amelyeket óvni kellene a múltat és szépérzékét tagadó destrukció megújuló rohamaitól. Ilyen ambientális egységeket képez jelenleg a főtér, a Lenin utca, a Népi forradalom utca, a Petar Drapšin utca.

Szigorúan könyvünk témájánál maradva, magának az utcanévnek is védelem alá kell kerülnie, mint ahogyan azt már az utcanév-változtatásról szóló eszmefuttatásunkban is hangsúlyoztuk, hiszen a nevek is hozzátartoznak egy adott környezet képének egységéhez.

Az előszóban már rámutattunk, milyen fontos számunkra az utcához való kötődés. Ha tehát utcáink képét, nevét kritikátlanul, komolyabb megfontolás nélkül változtatjuk, akkor személyiségünk is csorbul, nemcsak a *materiális utca*. Ilyen értelemben az anyagi kár könnyebben felmérhető, mint az erkölcsi, hiszen utóbbinak a hatása csak hosszabb idő után mutatható ki.

1 A bizottságnak e sorok írója is tagja volt, s talán itt született meg véglegesen az ötlet, hogy ezt a lexikont egyszer meg kell írni, tanulságként az emberi esendőségre, olykor butaságra. Ugyanakkor tanulságos volt a szembesülés azokkal a problémákkal, amelyekkel a névváltoztató ilyenkor szembe találja magát, hiszen nagyfokú kompromisszumkészség szükséges ehhez a munkához.

2 A szabadkai székhelyű, regionális érdekeltségű Községi Műemlékvédelmi Intézet katasztere lehet irányadó, a törvényességet azonban nem mindig veszik figyelembe. Így például a Szép utca mint ambientális egység teljesen megszűnt.